

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 69 – 2018

1–4

SUMAR

STUDII

ADINA BORONEANȚ, MEDA TODERAȘ, Considerații preliminare asupra plasticii din situl 4 de la Gothatea	5
AUREL-DANIEL STĂNICĂ, GABRIEL VASILE, Date arheologice și antropologice despre o necropolă medio-bizantină de la Isaccea– <i>Noviodunum</i> (jud. Tulcea), sectorul <i>Terenul Poliției de Frontieră</i>	49
DANIELA MARCU ISTRATE, Feldioara înainte și după cavalerii teutoni. Fortificația așezării medievale.....	121

NOTE ȘI DISCUȚII

ION MAREȘ, Date noi referitoare la obținerea sării din saramură în eneolitic. Brichetaje descoperite în așezarea Cucuteni A-B ₁ de la Adâncata – <i>Dealul Lipovanului</i> (jud. Suceava).....	155
BIANCA PREDĂ-BĂLĂNICĂ, ALIN FRÎNCULEASA, DANIEL GARVĂN, Un topor cu gaură de înmănușare transversală descoperit la Slon (com. Cerașu, jud. Prahova)	177
DRAGOȘ MĂNDESCU, Descoperiri funerare aparținând grupului Ferigile la Stoenești – <i>Valea Miriutei</i> (jud. Argeș).....	193
ALEXANDRU AVRAM, Inscription funéraire hellénistique d’Istros.....	213
CONSTANTIN C. PETOLESCU, Participarea flotei romane la războiul dacic al împăratului Traian.....	217
ADRIAN BĂTRÎNA, LIA BĂTRÎNA, Din nou despre biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți.....	225

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XXXVII, 2017).....	269
LIANA OȚA, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”	287

OANA DAMIAN, „140 de ani de arheologie dobrogeană”. Cronica unei expoziții.....	329
OANA DAMIAN, Nufăru 40. Colocviu și expoziție fotodocumentară dedicate cercetării arheologice a unei cetăți bizantine de la gurile Dunării, <i>Proslavița</i>	337
<i>TEZE DE DOCTORAT</i>	
FLORIN CIULAVU, Activitatea monetăriei de la Alba Iulia. Studiu numismatic, istoric și arheologic	347
<i>IN MEMORIAM</i>	
Gânduri despre Dumitru (Mitrut) Țicu (<i>Zeno Karl Pinter</i>).....	355
<i>RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE</i>	
Jenny Strauss Clay, Irad Malkin, Yannis Z. Tzifopoulos (eds.), <i>Panhellenes at Methone: graphê in Late Geometric and Protoarchaic Methone, Macedonia (ca 700 BCE)</i> , Trends in Classics - supplementary volumes 44, Editura Walter de Gruyter, Berlin – Boston, 2017, x + 377 p. (<i>Iulian Bîrzescu</i>)	359
Nathan Badoud, <i>Le temps de Rhodes. Une chronologie des inscriptions de la cité fondée sur l'étude de ses institutions</i> , Vestigia. Beiträge zur alten Geschichte 63, Editura C.H. Beck, München, 2015, XVII + 542 p., 148 fig. (<i>Iulian Bîrzescu</i>)	361
Toni Năco del Hoyo, Fernando López Sánchez (eds.), <i>War, Warlords, and Interstate Relations in the Ancient Mediterranean</i> , Impact of Empire 28, Leiden – Boston, Editura Brill, 2018, xiv + 504 p. (<i>Liviu Mihail Iancu</i>)	363
Christoph Hinker, <i>Ausgewählte Typologien provinzialrömischer Kleinfunde. Eine theoretische und praktische Einführung</i> . Beiträge zur Archäologie 8, Editura LIT, Viena – Berlin, 2013, 368 p., 58 ilustrații (<i>Cristina-Georgeta Alexandrescu</i>).....	367
Gleb V. Kubarev, <i>Altürkische Gräber des Altaj</i> , Archäologie in Eurasien, Band 33, Editura Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 2017, XII + 402 p., 457 fig. (<i>Adrian Ioniță</i>).....	369
Maria-Venera Rădulescu, <i>Meșteșug, artă, document. Cahlele din Țara Românească, secolele XIV–XVII</i> , Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016–2017, 430 p. (incluzând 19 fig. și 158 pl.) (<i>Daniela Marcu Istrate</i>).....	372
Sófalvi András, <i>Hadakozás és önvédelem a középkori és fejedelemség kori udvarhelyszéken/Război și autoapărare în scaumul Odorhei în Evul Mediu și epoca Principatului</i> , Erdélyi Múzeum-Egyesület/Editura Muzeului Ardelean, Kolozsvár/Cluj-Napoca, 2017, 616 p. (incluzând 549 fig. și o hartă) (<i>Daniela Marcu Istrate</i>)	375
Ioan Marian Țiplic (ed.), <i>Oameni și comunități în jurul Carpaților</i> (Minerva, IV; Collectanea, 2), Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, 202 p. (<i>Sebastian Ovidiu Dobrotă</i>)	378
<i>Pontica L</i> , 2017 (<i>Oana Damian</i>)	380
<i>ABREVIERI</i>	385

ÉTUDES ET RECHERCHES
D'HISTOIRE ANCIENNE
ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 69 – 2018

1–4

SOMMAIRE

ÉTUDES

ADINA BORONEANȚ, MEDA TODERAȘ, Preliminary considerations regarding some plastic representations from Site 4 at Gothatea	5
AUREL-DANIEL STĂNICĂ, GABRIEL VASILE, Archaeological and anthropological data on a Middle-Byzantine necropolis at Isaccea–Noviodunum (Tulcea County), <i>Border Police Territory</i> sector	49
DANIELA MARCU ISTRATE, Feldioara before and after the Teutonic Knights. The mediaeval fortification	121

NOTES ET DISCUSSIONS

ION MAREȘ, New data regarding salt extraction from brine in the Eneolithic. Briquetages discovered in the Cucuteni A-B ₁ settlement from Adâncata – <i>Dealul Lipovanului</i> , Suceava County	155
BIANCA PREDĂ-BĂLĂNICĂ, ALIN FRÎNCULEASA, DANIEL GARVĂN, A shaft-hole axe discovered in Slon (Cerașu locality, Prahova County)	177
DRAGOȘ MĂNDESCU, Funerary findings belonging to Ferigile group at Stoenești – <i>Valea Miriuței</i> (Argeș County)	193
ALEXANDRU AVRAM, Inscription funéraire hellénistique d'Istros.....	213
CONSTANTIN C. PETOLESCU, La participation de la flotte romaine à la guerre dacique de l'empereur Trajan	217
ADRIAN BĂTRÎNA, LIA BĂTRÎNA, Once more about the “Saint Nicholas” church from Rădăuți	225

CHRONIQUE SCIENTIFIQUE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, Chronique épigraphique de la Roumanie (XXXVII, 2017) ..	269
LIANA OȚA, Session annuelle de communications scientifiques de l'Institut d'Archéologie « Vasile Pârvan »	287

OANA DAMIAN, « 140 ans d'archéologie dobroudjéene ». Chronique d'une exposition	329
OANA DAMIAN, Nufăru 40. Colloque et exposition photodocumentaire dédiés à la recherche archéologique d'une forteresse byzantine, située à l'embouchure du Danube, <i>Proslavitza</i>	337
<i>THÈSES DE DOCTORAT</i>	
FLORIN CIULAVU, The activity of the mint of Alba Iulia. Numismatic, historical and archaeological study	347
<i>IN MEMORIAM</i>	
Thoughts about Dumitru (Mitrut) Ţicu (<i>Zeno Karl Pinter</i>).....	355
<i>COMPTE RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES</i>	
Jenny Strauss Clay, Irad Malkin, Yannis Z. Tzifopoulos (eds.), <i>Panhellenes at Methone: graphê in Late Geometric and Protoarchaic Methone, Macedonia (ca 700 BCE)</i> , Trends in Classics - supplementary volumes 44, Editura Walter de Gruyter, Berlin – Boston, 2017, x + 377 p. (<i>Julian Bîrzescu</i>)	359
Nathan Badoud, <i>Le temps de Rhodes. Une chronologie des inscriptions de la cité fondée sur l'étude de ses institutions</i> , Vestigia. Beiträge zur alten Geschichte 63, Editura C.H. Beck, München, 2015, XVII + 542 p., 148 fig. (<i>Julian Bîrzescu</i>)	361
Toni Năco del Hoyo, Fernando López Sánchez (eds.), <i>War, Warlords, and Interstate Relations in the Ancient Mediterranean</i> , Impact of Empire 28, Leiden – Boston, Editura Brill, 2018, xiv + 504 p. (<i>Liviu Mihail Iancu</i>)	363
Christoph Hinker, <i>Ausgewählte Typologien provinzialrömischer Kleinfunde. Eine theoretische und praktische Einführung</i> . Beiträge zur Archäologie 8, Editura LIT, Viena – Berlin, 2013, 368 p., 58 ilustrații (<i>Cristina-Georgeta Alexandrescu</i>).....	367
Gleb V. Kubarev, <i>Altürkische Gräber des Altaj</i> , Archäologie in Eurasien, Band 33, Editura Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 2017, XII + 402 p., 457 fig. (<i>Adrian Ioniță</i>).....	369
Maria-Venera Rădulescu, <i>Meșteșug, artă, document. Cahlele din Țara Românească, secolele XIV–XVII</i> , Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016–2017, 430 p. (incluzând 19 fig. și 158 pl.) (<i>Daniela Marcu Istrate</i>).....	372
Sófálvi András, <i>Hadakozás és önvédelem a középkori és fejedelemség kori udvarhelyszéken/Război și autoapărare în scaunul Odorhei în Evul Mediu și epoca Principatului</i> , Erdélyi Múzeum-Egyesület/Editura Muzeului Ardelean, Kolozsvár/Cluj-Napoca, 2017, 616 p. (incluzând 549 fig. și o hartă) (<i>Daniela Marcu Istrate</i>)	375
Ioan Marian Țiplic (ed.), <i>Oameni și comunități în jurul Carpaților</i> (Minerva, IV; Collectanea, 2), Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, 202 p. (<i>Sebastian Ovidiu Dobrotă</i>)	378
<i>Pontica L</i> , 2017 (<i>Oana Damian</i>)	380
<i>ABRÉVIATIONS</i>	385

GÂNDURI DESPRE DUMITRU (MITRUȚ) ȚEICU

Dacă stăm să trecem în revistă cursul anilor, al evenimentelor și al persoanelor ce se perindă prin viața noastră, ajungem repede la concluzia rolului determinant pe care oamenii, în mod special, îl au în făurirea, modelarea sau, măcar, în influențarea destinului nostru. Există oameni care marchează ca niște jaloane evoluția noastră profesională – și nu numai –, oameni care devin camarazi de drum, călăuze, prieteni de nădejde, părtași în urmărirea aceluiași țel, uneori a acelorași modele de viață.

Cu Mitruț Țeicu am împărtășit modelul științific al profesorului comun, care nu a fost profesorul – în sensul universitar al cuvântului – niciunui dintre noi, dar a reprezentat pentru fiecare modelul absolut al „magistrului”, exact așa cum ni l-am dorit. Acest model a fost Radu Popa, omul, arheologul, cercetătorul, profesorul...

Îl cunoscusem însă pe Mitruț înainte de a ne regăsi în „școala” lui Radu Popa. Eram amândoi bănațeni din Banatul Montan, amândoi arheologi, amândoi medievști... și, ca atare, s-a întâmplat la simpozionul organizat la Caransebeș, în

memoria lui Constantin Daicoviciu (și, în acel an, pentru întâia oară, și a lui Hadrian Daicoviciu), când ne-am întâlnit în sala festivă a liceului „Traian Doda”, unde a învățat Constantin Daicoviciu și al cărui absolvent mă mândresc să spun că am fost și eu. Era anul 1985, iar Dumitru Țeicu prezenta superba săpătură realizată la Reșița, săpătură pe care astăzi am numi-o preventivă, pe colina pe care un cneaz bănățean s-a hotărât să ridice, în secolul al XIII-lea, o ctitorie și o curte seniorială, peste care s-a ridicat apoi o „ctitorie a epocii de aur” – Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei. Eu, fiind dascăl la școala din satul Măru, mă prezentam la simpozion cu o „umilă” spadă medievală, descoperită ocazional, pe care mi-o aduseseră elevii mei, și eram extrem de timorat. Nu mă intimidă atât prezența în sală a unor mari nume ale arheologiei românești, cât mă impresiona prezența foștilor mei profesori de istorie din liceu. După prezentare, în pauză, Mitruț a venit la mine și m-a întrebat: „De ce nu lucrezi într-un muzeu?”. Cred că din privirea mea a dedus răspunsul, răspuns care, în acei ani, nu putea fi enunțat în gura mare. Mi-a spus să am răbdare și să îmi văd mai departe de treabă... I-am urmat sfatul. Doi ani mai târziu, mi-a publicat primul articol în revista *Banatica*.

Ne-am reîntâlnit în 1988, când furia buldozeristă a regimului ceaușist încerca să înlăture toate urmele unui trecut nedorit și spera la uniformizarea centrelor urbane, prin edificarea acelor sinistre blocuri standardizate și lipsite de personalitate. În centrul Caransebeșului a apărut însă fundația vechiului convent al Ordinului Franciscan, construcție cunoscută din cartografia istorică și din mențiuni documentare, dar pe care potențaii de atunci o doreau biserică ortodoxă și, mai ales, românească. Mitruț era trimis ca medievist pe șantier de către muzeul din Reșița, eu lucram ca voluntar, Radu Popa a venit de la București și și-a spus părerea... Nimic nu a contat, hotărârea a fost luată, atribuirea a fost stabilită, iar Mitruț mi-a spus: „Bucură-te că nu lucrezi într-un muzeu”.

Spre norocul nostru, a venit și anul 1989. Nu m-am angajat în vreun muzeu, ci în Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu și m-am întâlnit din nou cu Mitruț. De data aceasta în București, pe strada I.C. Frimu/Henri Coandă nr. 11, la Institutul de Arheologie, pentru noi „nava amiral a arheologiei românești”, ca doctoranzi ai magistrului nostru, Radu Popa. Niciunul nu ne-am terminat doctoratul sub coordonarea lui Radu Popa; pe vremea aceea, doctoratul nu se făcea în trei ani, iar profesorul nostru ne-a părăsit mult prea devreme. Am susținut, în schimb, împreună, primul referat din stagiul de pregătire doctorală, în sala de conferințe a institutului, în 1992. Amândoi am avut de trecut prin „furcile caudine” ale generației vechi de cercetători ai institutului, am avut de răspuns întrebărilor unor oameni care știau ce întreabă, de ce întreabă și care, în general, știau și răspunsul, nume venite parcă din bibliografia obligatorie a cursului de arheologie, care te făceau să te simți ca o calfă între meșteri, atât în sensul bun, cât și în cel rău al sintagmei. Nu voi uita niciodată scurtul său comentariu în grai bănățean: „ășcia șciu să tragă untu gin noi”.

Ne-am continuat săpăturile și cercetările și ne-am reîntâlnit adesea la sesiuni de comunicări, la simpozioane și la conferințe. Stând la câte un pahar de vorbă,

adesea visam să săpăm împreună, fie o biserică cnezială din Valea Bistrei (visul meu!), fie o mănăstire bănăţeană dispărută (visul său!). Dar se pare că visele sunt făcute spre a fi doar visate şi, chiar dacă nu am avut niciodată plăcerea să lucrăm pe acelaşi şantier, am avut parte de descoperiri care ne-au adus mereu în contact, ne-au făcut să colaborăm, să ne sfătuim, să ne ajutăm, chiar să publicăm împreună. Nu pot să nu îmi aduc aminte de anul 1999, când umblam, cu teza de doctorat susţinută cu doi ani înainte, fără să găsec un editor dornic să publice o carte despre spade medievale. Dumitru Ţeicu a fost cel ce mi-a publicat prima ediţie a cărţii şi, spre uimirea multora, tirajul s-a epuizat în doi ani.

Nu pot să trec peste relaţia noastră în cadrul Comisiei Naţionale de Arheologie, organism în interiorul căruia, timp de aproape 10 ani, am încercat să facem împreună ceea ce am considerat că este cel mai bine pentru breasla noastră, pentru cercetarea arheologică, conştiinţi fiind că nu vom recolta doar lauri sau, mai exact, că ni se vor contabiliza, mai ales, neajunsurile, greşelile. A ştiut mai bine decât mine să administreze şi să organizeze, motiv pentru care a şi condus o perioadă atât de lungă muzeul din Reşiţa, muzeu care, mai în glumă, mai în serios, era adesea numit „institutul de arheologie al Banatului”.

Ultimele colaborări le-am avut în şcoala doctorală din cadrul Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu. Nu m-a refuzat niciodată şi era chiar încântat să participe, în calitate de referent, în comisiile de susţinere a tezelor de doctorat pe care le-am coordonat. Nu a trimis niciodată referatul comisiei, s-a prezentat întotdeauna la susţinerea doctoratelor, chiar şi în perioada în care era marcat de cumplita boală, care l-a răpus. Mereu cu referate elaborate, bine pregătite, cu observaţii pertinente şi, uneori, cu umor şi blândeţe, a marcat promovarea doctorală a unei generaţii de studenţi arheologi şi istorici.

Acum vorbim de Mitruţ la trecut, dar, ca arheologi, ştim că nimic nu dispare fără a lăsa urme... Urmele lui Dumitru Ţeicu vor rămâne imprimare în istoriografie, în memoria breslei şi, mai ales, în sufletele celor ce l-au cunoscut.

Zeno Karl Pinter*

DUMITRU ŢEICU

Ilidia, 26 ianuarie 1954 – Reşiţa, 11 martie 2018

Studiile primare şi liceale la Ilidia, Socolari şi Anina.

Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca (1974–1978); lucrarea de licenţă, cu tema „Cercetări de arheologie medievală în Gornea în Clisura Dunării”, sub coordonarea lui Kurt Horedt.

* Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu; e-mail: zenopinter@yahoo.de.

Teza de doctorat, „Banatul de sud în Evul Mediu”, începută la Institutul de Arheologie București, sub îndrumarea lui Radu Popa, a fost susținută în anul 1998, la Universitatea „Babeș-Bolyai”, sub conducerea lui Nicolae Edroiu.

Muzeograf-arheolog în cadrul Muzeului de Istorie al județului Caraș-Severin (1978–1990), apoi cercetător științific (1999) și director al aceluiași muzeu, devenit Muzeul Banatului Montan, Reșița (1990–2018).

Conferențiar la Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița (2000–2007).

Conducător de doctorat în cadrul Școlii doctorale a Universității din Oradea (2008–2010).

Membru al Comisiei Naționale de Arheologie și al Comisiei zonale a Monumentelor Istorice Banat – Crișana (2000–2014).

Direcții de cercetare: arheologie medievală, monumente istorice și etnologice, geografie istorică, geografie ecleziastică medievală, identitate culturală.

Ca arheolog medievist, a fost preocupat în special de cercetarea satelor, necropolelor și monumentelor ecleziastice bănățene din secolele XII–XV. Principalele șantiere arheologice pe care și-a desfășurat activitatea au fost: Ilidia, Gornea, Moldova Veche, Cuptoare, Șopotul Vechi, Mehadia, Berzovia, Reșița, Cârnecea, Drencova, Baziaș, Obreja, Opațița și Coronini. Aceștia li se adaugă numeroase cercetări arheologice preventive, dintre care pot fi amintite: Bocșa, Vermeș, Caransebeș-Domașnea DN6, Răcășdia, Nicolinț, Cornereva, Cornea și Pișchia.

A coordonat granturi de cercetare: „*Patrimoniul Banaticum – multiculturalitate și multiconfesionalitate în Banat*”; „*Cetățile Banatului un patrimoniu cultural european*”; „*Caraș and Nera Valey, communication channels and civilization roads*”; *Patrimoniul cultural bănățean – un patrimoniu european*.

Lucrări principale:

Arheologia satului medieval din Banat, Reșița, 1996.

Gornea. Din arheologia unui sat din Clisura Dunării, Reșița, 1996.

Banatul montan în Evul Mediu (Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica XIX), Timișoara, 1998.

The Mountainous Banat in the Middle Ages, Cluj-Napoca, 2002 (volum distins cu premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române).

Geografia ecleziastică a Banatului Medieval, Cluj-Napoca, 2007.

Cetăți medievale din Banat, Timișoara, 2009.

Arta minoră medievală din Banat, Timișoara, 2009.

Moara de apă în Banat, Cluj-Napoca, 2012**.

** Redacția revistei SCIVA mulțumește colegei Livia Magina de la Muzeul Banatului Montan, Reșița, pentru reperatele bio-bibliografice oferite.